

Pater Harrie Zwaans s.j.

Hier aan de Tongersestraat 53 in het Jezuïetenklooster woonde en werkte pater Harrie Zwaans S.J. voor en tijdens de Duitse bezetting.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog worden in Limburg 78 priesters gearresteerd, van wie velen naar Duitse concentratiekampen zijn weggevoerd. In totaal laten 16 priesters van het bisdom Roermond het leven en sterven 8 Limburgse paters en broeders als gevolg van het oorlogsgeweld. Naast de omgekomen priesters zijn er ook relatief veel vrouwelijke religieuzen (vooral katholiek geworden joden) en nauw met de Kerk verbonden leken, die tijdens de oorlog zijn vermoord. Onder hen onder anderen de inmiddels heilig verklaarde Karmelietessen Edith Stein en haar zus Rosa Stein, die enkele jaren in Echt woonden.

De uit Beuningen bij Nijmegen afkomstige verzetsman en portier van het Provinciehuis Joop Knoops maakt op 26 juli 1941 melding van de enkele dagen eerder gearresteerde pater Jezuiet Harrie Zwaans s.j. door de *SD-Aussenstelle* Maastricht. Hij is gearresteerd tijdens het afnemen van de biecht van Louise Boren, het jongere zuster van Anna Boren, die Harrie Zwaans heeft verraden, in het Jezuïetenklooster door drie SD'ers, waaronder de beruchte Nitsch. Bij zijn arrestatie is hij in het bezit van een voor de Duitse bezetter opruiend pamflet waarin wordt geschreven over een ophanden zijnde staking bij het aantreden van de NSB in de regering.

De in Rotterdam geboren pater *Societatis Jesu* S.J., Hendrikus Joseph Alphonsus Maria (Harrie) Zwaans, geboren op 3 april 1898 is door de Duitsers vermoord op 27 juli 1942 in het Duitse concentratiekamp Dachau.

Pater Harrie Zwaans komt uit een streng katholiek gezin en heeft nog een broer en drie zussen.

Pater Zwaans is in het Maastrichtse Jezuïetenklooster de prefect (*adjunct van het schoolhoofd, die inzonderheid belast is met de handhaving van de discipline, dus het bestraffen van leerlingen*) en verantwoordelijk voor de orde, tevens 'beheerder van de strafklassen, waarbij een zekere gestrengheid onontbeerlijk was.'¹

Tijdens de mobilisatie vanaf augustus 1939 is Harrie Zwaans Hulp-aalmoezenier te Velde in de militaire rang van majoor.² Bij zijn arrestatie is pater Zwaans directeur van de St. Canisiuscongregatie en als aalmoezenier een van de motoren in de katholieke Maastrichtse verzetskringen.

De St. Canisiuscongregatie is omtrent 1870 in Maastricht opgericht

Het hoofddoel van de congregatie is, het verzorgen van geestelijke zorg voor de Maastrichtse arbeiders. In elke Maastrichtse parochie wordt een afdeling van de Maastricht St. Canisiuscongregatie opgericht, waarbij de priester in de meeste gevallen de kapelaan van de parochie de leidsman is. Bij aanvang van de Duitse bezetting is de congregatie diep geworteld in de Maastrichtse parochies.

In september 1883 is de Berchmanscompagnie door de Maastrichtse Jezuïeten opgericht om de jeugd van de Canisianen (leden van de congregatie) van de Canisiuscongregatie, de werkende jeugd tussen 12 en 16 jaar, hun ordentelijk en zedelijk gedrag in de kerk bij te brengen.

Door de opkomst van het socialisme en anarchisme heeft de katholieke kerk zo goed als geen grip meer op de Maastrichtse arbeidersjeugd.

Tijdens het Interbellum ontbrandt een hevige strijd in Maastricht tussen het socialisme van Troelstra en Pannekoek en de St. Canisiuscongregatie, dit met als doel om grip op de Maastrichtse jeugd en arbeiders te kunnen krijgen.

Maastrichtse verzetslieden zoals de politieagent Sjo Dresens en de portier Joop Knoops van het Gouvernement e.a. zijn verzetsvrienden en Canisianen van de St. Canisiuscongregatie, daarbij zeer begaan zijn met het lot van pater Harrie Zwaans S.J.

Pater Zwaans activeert vele leden van de St. Canisiuscongregatie om verzet tegen de Duitse bezetter te plegen. In 1941 bestaat dit verzetswerk vooral uit het distribueren van illegale bladen en pamfletten, dit o.a. met behulp van de Maastrichtse politieagent Sjo Dresen. Het is deze agent die gewapend in de directe buurt van de pater staat als hij de herderlijke brieven voorleest.³

Wat is gebeurd

In juli 1941 krijgt pater Zwaans in het station van de Nederlandse Spoorwegen een illegaal pamflet in zijn handen gestopt, de inhoud is Duitsvijandig en handelt over een staking die onder de mijnwerkers zou uitbreken en waar pater Zwaans niet afwijzend tegenover staat, maar hij vindt het wel gevaarlijk. Hij stopt het pamflet in zijn jaszak en gaat samen met pater C.J. Ligthart s.j. de leider van de Berchmanscompagnie op ziekenbezoek bij de Maastrichtse familie Peter Boren aan de Calvariestraat 18 te Maastricht. De moeder des huizes Anna Reggers is langdurig ziek en de paters bezoeken haar regelmatig.

In de woonkamer, waar de dochter Anna Boren die in een echtscheidingsprocedure ligt, maar samenwoont met de betonijzervlechter Pleumeekers, leest pater Zwaans het zojuist gekregen illegale pamflet voor. Pater Zwaans spreekt Anna aan op haar onzedelijk gedrag. Anna Boren verraadt pater Zwaans de volgende dag.

Pater Zwaans wordt overgebracht naar de strafgevangenis in Scheveningen. Na veroordeling gaat pater Zwaan naar de strafgevangenis van Kleef in Duitsland.

De volgende dag, zaterdag 19 juli 1941 wordt pater Zwaans door de *SD-Aussenstelle* Maastricht na verraad door Anna Boren gearresteerd en overgebracht naar de strafgevangenis in Scheveningen. Tijdens de behandeling van zijn zaak voor de Duitse *Landesgericht* is Peter Boren aanwezig en vraagt vergiffenis aan pater Zwaans voor het verraad dat zijn dochter heeft aan gericht. Pater Zwaans is grootmoedig en geeft hun beiden vergiffenis.

De SD'er Nitsch verklaart na de Duitse bezetting dat Peter Boren wel door hem is gehoord in deze zaak, anders kan Boren niet als getuige worden opgeroepen. Degene die pater Zwaans heeft verklikt, Anna Boren, is niet gedagvaard, dit omdat verklikkers tijdens de Duitse bezetting nooit hun verhaal voor de rechtbank bevestigen of ontkennen, dit ter bescherming van hun identiteit.

Een dag voor zijn vrijlating wordt pater Zwaans door de SD in *Schutzhaft* overgebracht eerst naar het concentratiekamp KZ. Oranienburg en later naar KZ. Dachau waar hij begin maart 1942 aankomt en enkele maanden later is vermoord op 44-jarige leeftijd.⁴

¹ Aloyisiuscollege, nieuwsbrief voor oud-leerlingen en oud medewerkers, juni 2001, Pagina 21

² Archiefstuk uit dossier van de Orde der Jezuiten t.n.v. Zwaans

³ RHCLGAM Gemeentepolitie20108A544rapportDresen

⁴ RHCLGAM Gemeentepolitie20108B1946dossier 381aPVBoren